

Utcabeliek

(negyedik, befejező rész)

Ferinek szorgalmas tanulást követően latinból sikerült különbözeti vizsgát tennie, így a polgári iskola első osztályának az elvégzése után beiratkozhatott a gimnázium második osztályába. Ezt az osztályt is kitűnő tanulmányi eredménnyel végezte el, csakúgy, mint a harmadik osztályt. Karcsi már az elemi negyedik osztályába járt. Ezen a télen csikorgó, dermesztő hidegre fordult az idő, és Karcsi csak nehezen juthatott el az iskoláig, mert a kemény fagy mellé még térdig érő hó is esett. Bukdácsolva haladt a kitaposatlan hóval borított úton, s mire az iskolába ért, úgy érezte, hogy a cipője is tele van hóval. A negyedik osztály az iskola végében volt, egy különálló épületben, a tanítói lakás mellett, ahol vagy negyvenen szorongtak a telefirkált, régi padokban. De most, amikor Karcsi megérkezett ebbe a hosszú tanyárembe, még csak négyen-öten tartózkodtak ott, körülvéve a meleg vaskályhát, és dörzsölgették a gémberegett kezüket. Karcsi is ezt tette. Egy kis idő múlva az egyik fiú hozzá fordult:

- Megtanultad a leckét? – kérdezte.
- Miféle leckét?
- Hát, a verset.

Karcsi most már emlékezni kezdett, hogy az előző napon a tanítónő egy hosszú verset olvasott föl nekik, s azt adta feladatul, hogy tanulják meg könyv nélkül elmondani. Karcsinak nem nagyon tetszett a vers, és otthon elfelejtette megtanulni. Különben sem szeretett otthon tanulni. Most ijedten és kapkodva előkötötte a táskájából az Olvasókönyvet, melyben ott volt a vers: Az Alföld című, s hozzáfogott a tanulásához. Az első két szakaszt még csak megjegyezte, de a többivel sehogyan sem boldogult, mert sok furcsaságot talált bennük, ezt is: „Méneseznek nyargaló futása / Zúg a szélben, körmeik dobognak”. Tudta, hogy a lovaknak nincsenek körmeik, azoknak csak patáik vannak. Aztán az aranyló búzatáblák szemet gyönyörködtető látványa fölülről nézvést és képzeletben! Hát ő testközelből látta, hogy

az nem éppen szemet gyönyörködtető látvány, mert szüleivel már részt vett az aratásban kiségitő marokszedőként és kévekötként, s tudta, hogy az aratás milyen nehéz munka, hogy a tarlón milyen nehezen lehet mezítláb járni, mert a tarló összeszurkálja az ember bokáját. De arra is emlékezett, hogy apjától még az aratás előtt azt a feladatot kapta, hogy szaggassa ki a búzatáblák közül az acatot. Ez sem volt gyerekjáték! Ez a gyomnövény ugyanis olyan szúrós, hogy összekarcolja az ember kezét, ha hozzáér, akár vigyáz, akár nem. Aztán arra is emlékezett, hogy apjának a homlokát izzadság lepi el kaszálás közben a tűző nap alatt. Most pedig tél van. Miért kell most megtanulnia ezt a nyárról szóló verset?

Közben beszállingózott a többi gyerek is az osztályba, és a tanítónő is megérkezett. A mindig vidámnak látszó tanítónő most rosszkedvűen, mogorván nézett az osztályára, s a vers számonkérésével kezdte az órát.

– Ki akarja elmondani a verset? – kérdezte szigorúan.

Senki sem jelentkezett. Karcsi összehúzta magát a padban, de hiába, a tanítónő ugyanis ekkor éppen őt szólította föl. Karcsi a két első versszak elmondása után megakadt, s a tanítónő bosszúsán mondta neki, hogy holnap jelentkezzen a verssel. Karcsi elkeseredve ült vissza a helyére, és másnap jelentkezett, de az első szakasz elmondása után a tanítónő leintette, és csak nézett maga elé. „Mi lehet az oka ennek a furcsa, szokatlan viselkedésnek?” – tűnődött Karcsi. Később aztán megtudta a felnőttek beszédéből, hogy mi történt akkortájt a Don-kanyarban. Nyilván a tanítónő is hallgatta a rádiót, s a tragikus hírektől lett olyan rosszkedvű. Lehet, egész éjszaka nem tudott aludni.

– Jól van – mondta végül a tanítónő –, leülhetsz.

A tanév végén aztán Karcsi csupa kitűnő eredménnyel végezte el a negyedik osztályt, és beiratkozhatott a gimnázium első osztályába.

Kőfaragót fölvtették a vasúthoz, csak kőművesnek ugyan, de ez is rendszeres havi keresettel járt. Amália irigykedve nézte, hogy Eteléknek hogy fölvtette az Isten a dolgát. Etel ugyanis most már hetente friss húst vásárolt a hentesnél, és a télire való tüzelőjük is biztosítva volt, mert sok szenet kaptak a vasúttól. Nyaggatta hát Ferencet, hogy ő is próbáljon szerencsét a vasútnál, és Ferenc végül szót fogadott, és nagy nehezen összeállított egy kérvényt, melyben arra kérte az Igazgatóságot, vegyék föl őt is mint asztalost, mert jól tudja, hogy erre a vasútnak szüksége van. A kérvényre jó sok idő múlva válasz érkezett, mely némi reményt keltett benne, így szólt ugyanis: „Menjen, Kovács úr, orvosi vizsgálatra!” Ferenc már másnap fogta magát, és utazott a városba, és az útmutatást követve fölkereste a vasúti orvost. Ez egy idősebb ember volt, s némi vizsgálat után megjegyezte, hogy ő is betegséggel küszködik, s mutatta a megdagadt, megvasztagodott bokáját. Ferenc még a vizsgálat előtt átnyújtott az orvosnak egy üveg étolajat, mely ritkaságszámba ment abban az időben. Nekik azonban volt bőségesen, mert napraforgójuk is termelt, s ezért cserébe étolajat lehetett kapni az olajütőben. Hazaérkezvén a vizsgálatról, Amália megkérdezte Ferencet, hogy elfogadott-e az orvostól pénzt az étolajért.

– El – mondta Ferenc magától értetődően.

– No, akkor téged sem vesznek föl – mondta Amália, aki jól ismerte a városi embereket. Így is történt, mert a végleges válasz Ferenc kérvényére lesújtó volt: „Gyógyíttassa magát, Kovács úr, egy jó orvossal!” „Miből gyógyíttassa magát – gondolta Ferenc keserűen –, nem úr ő, neki dolgoznia kell a mindennapi kenyérért, és nem járhat orvoshoz.” Így egyedüli reménységében: a kapott földben bízhatott, hogy az majd kisegíti őt a bajából. A föld bőséges termést ígért, csak az okozott gondot, hogy a hosszabb szárazságtól a föld repedezni kezdett, és még így is ellepte a gaz a veteményeket. Ferenc az egész családot mozgósította a föld megművelésére. Hárman fogtak hozzá a kapáláshoz, s Ferinek sehogy sem ízlett ez a nehéz munka, de igyekeznie kellett, hogy ne maradjon le a szüleitől. Karcsit kihagyták ebből a munkából, s ő csak nézte egy ideig a többieket, hogy küszködnek, aztán fogta magát, és elosont onnan, be az erdőbe, mely a közelben

volt. Csigákat gyűjtött ott, és makkot, s élvezte a fák nyújtotta csendet, árnyékot és jó levegőt. Elgondolkodott, és csodálkozott apján, hogy nemcsak a műhelyben otthonos, hanem lám, itt a réten is. Hogy lehetséges ez? Egyszer hallotta tőle, hogy még gyerekkorában megtanulta a földművelés minden csínját-bínját. Apja ugyanis magával vitte a földjükre, ahol neki is dolgoznia kellett, mint a népes család legidősebb fiú tagjának. Apja ebben nem ismert tréfát és henyélést, s lám, ennek most hasznát veszi. De Karcsinak semmi kedve sem volt ahhoz, hogy apja példáját kövesse. Ferencet hivatalosan nincstelen emberként tartották számon ugyan, valójában azonban négy hold föld termésével rendelkezett, mert Amália hozományként ennyit kapott a szüleitől. Ezek a földek hírül sem voltak olyan jó minőségűek, mint a kapott réti föld, de a család fenntartásához szükséges búzamennyiséget és kukoricát betermették.

A nyáron abba a hosszú és magas házba, mely az egyik közeli sarkon állt, és egy szerb özvegyasszonyé volt, akinek ki kellett adnia a ház helyiségeinek a nagy részét, hogy megélhessen, lakók érkeztek, Dorozsmaiék. Ez a vasutascsalád, mely valahonnan Szeged külvárosából érkezett, elég népes volt, ugyanis a két szülőn kívül két nagylány és egy fiú alkotta. A lányokon mindenkinek megakadt a szeme, olyan szépek és csinosak voltak: barna hajúak, barna szeműek és karcsú derekúak. A fiút Pistának hívták, aki Karcsival egyidős volt, a két fiú tehát hamarosan összebarátkozott egymással, és naponta együtt játszottak. Pista szinte mindenhez jobban értett Karcsinál: a nyíl és a parittyá készítéséhez, a labdajátékokhoz, a füttyüléshez, a kártyázáshoz is. Kioktatta Karcsit, hogy az az eszköz, mellyel verebekre lehet célozni, nem parittyá, hanem csúzli, a parittyá ugyanis más. Annak nincsen gumija, csak két hosszú és erős madzagja és tarsolya, melybe nagyobb kavics is tehető, aztán a madzagok végét összefogva jól megforgatja az ember a parittyát maga előtt, majd hirtelen elereszti az egyik madzagot, s akkor a kavics messzire elrepül. Ebből a játékból Karcsinak nem kis baja lett, az egyik elrepült kavicssal ugyanis betörte az egyik közeli ház ablakát. Ezt apjának kellett bepótolnia, amiért nem kis szidás járt. Pistának volt más nevezetessége

is: egy gumilabda. Karcsinak Feri csak rongylabdát tudott készíteni, és gumilabdát sehol sem lehetett kapni. Ezzel a gumilabdával naphosszat eljátszottak. Pista élelmes fiú is volt, s megtudta egy nagyfiútól, akivel szintén összebarátkozott, hogy a falu határában, valahol jó messze, a termőföldek között egy hosszú, széles és mély árok húzódik, mely tele van tiszta vízzel, és így fürdésre igen alkalmas. Pista és Karcsi aztán megtalálta ezt a fürdőhelyet, s délutánonként most már labdázás helyett oda jártak fürödni. Pista mindenféle úszásformát ismert, és bemutatta Karcsinak nemcsak a gyorsúszást, hanem a hát- és a pillangóúszást is. A két fiú gyakran versenyzett egymással az úszásban is.

Pista mindkét nénye ugyancsak szabadszájú volt, s szeretett élcelődni Karcsi tudatlanságán.

– Voltál-e már Öcsödön? Van-e szőr a p...? – kérdezte az egyik.

A másik meg ezt:

– Tudod-e, ki hozza a kisbabát?

– Hát a gólya – felelte Karcsi magától értetődően.

– Ugyan már! Nem a gólya hozza, hanem apád tolója! – s mindketten jót nevettek hozzá.

Valahogy szóba került az *esenc* szó is.

– Az nem esenc, hanem ecet – mondták Karcsi ellenkezését figyelembe sem véve.

Ha Karcsi tányericát (így nevezték náluk) ropogtatott a fogaival, és meg akarta kínálni vele őket:

– Nesze, rica – mondta szívélyesen.

Az egyik lány föl húzta a szemöldökét méltatlankodva:

– Ez nem rica, hanem napraforgó!

Így okosították és idomították Karcsit az új ismerősei.

Albert, Kőfaragóék veje mint parasztivadék, fölfelé törekvő fiatalemberként előbb csak a mezőgazdaságban akart jó eredményt elérni. A szüleitől kapott földjén újabb fajtájú veteményekkel kísérletezett. Sikerral. A csupasz kerttel nem volt megelégedve, és a végében fügefát nevelt, a szomszéd kerítése mellett pedig ribiszke- és pöszmétebokrokat. Az ólat kibővítette, kikövezte, ahol angol hússertésfajtát tartott mangalica helyett. Lakásukat is díszesebbé, szebbé igyekezett varázsolni, otthonosabbá tenni. A falakra festményeket akasztott, és az előszoba állótükre fölfele mesterien összefont szalmakoszorút helye-

zett el. A várt gyerek azonban csak nem akart megszületni. Ezért ha csak tehetette, elment hazulról, és sporttal kezdett foglalkozni. Természetesen a fiatalember lévén csakhamar a helyi vízilabdacsapat oszlopos tagja lett, és a helyi előkelőségek társaságába is bejutott. Parasztpantalló helyett bugyogós nadrágot hordott, utánozva az ország legfőbb méltóságának a viseletét. Ekkor már a mezőgazdasággal nem elégedett meg, és iparosi vállalkozásba kezdett. Némi töprengés után a kátránypapír gyártását látta legalkalmasabbnak, hogy jövedelmét gyarapítsa, és hírnévre tegyen szert. Ez a vállalkozása is sikerrel járt. A kátránypapírgyártó üzem a kert végében állította föl, és egy hozzáértő emberrel elkezdte a termelést. Az itt gyártott cikkeknek nagy keletje lett, és a könyvelés és a levelezés végzésére egy tisztviselőnőt is alkalmazott. Ettől kezdve a társasági élet náluk is föllendült, lca nem kis öröme, és rádió meg lemezjátszó is került a lakásukba.

Karcsi szeretett Kőfaragóékhoz menni, mert ott fügét, ribizskét és pöszmétét ehetett, és ebben az émelyítő kátrányszag sem akadályozta meg. Egy ilyen alkalommal déltájban érkezett, amikor Kőfaragó és Etel éppen ebédelt a verandán. Előttük az asztalon egy nagy tál túrós csusza, melyből villával merítve eszegettek. A fiatalok nyilván vendégségben voltak Albert szüleinél. Karcsi sóvárogva nézte, hogy az erős túró, a juhtúró hogy csügg lefelé a villáról, mintha méz lenne. Etel észrevette Karcsi sóvárgását, és megkérdezte tőle, hogy ők szoktak-e túrós csuszát enni.

– Szoktunk – mondta Karcsi –, csak mi nem ilyen túróval esszük, hanem tehéntúróval.

Etel összecücsörítette a száját, fogott egy tányért, jól megrakta túrós csuszával, és átnyújtotta Karcsinak.

– No, ízleld meg ezt is! – mondta, ügyet sem vetve arra, hogy Kőfaragó rosszalóan tekint rá és Karcsira.

Vincééket ezen a nyáron nagy öröm érte, ugyanis unokájuk született. Jóska fiatal feleségének azonban ez nem kis gondot okozott, mert szűknek találta az egy helyiségből álló lakásukat, s addig nyaggatta Jóskát, míg annak új lakás után kellett néznie. Talált is egy megfelelőt, mely ugyan a falu szélén volt egy nagyobb házban, de több helyiségből állt, s ez alkalmassá tette arra, hogy az egyik kisebb helyiségben boltot nyisson.

Így az asztalosság helyett kiskereskedő, azaz boltos lett belőle, felesége pedig szabad idejében szintén kiszolgálta a vevőket, vásárló ugyanis elég sok akadt, s a bolt jól bevált. Ferencék is megfordultak az új boltban, amikor kapálni mentek a földjükre, mert éppen útba esett. Egy ilyen alkalommal Jóska megpendítette úgy melleleg, hogy jó lenne belépni az egyik pártba, mert sokan ezt teszik.

– Ne tedd ezt, Jóskám – mondta Ferenc –, mert ennek még nem lesz jó vége!

Ferenc ezt a véleményét a politikai helyzet alakulására, változására alapozta. Neki most az egyszer és kivételesen igaza lett.

Jóska megfogadta egykori mesterének a tanácsát, elállt ugyanis a szándékától, s lehet, hogy ennek köszönhetően nem került nagyobb bajba, mint sokan mások a szegény emberek közül, akik életükkel fizettek meg gondolatlan tettükért.

Szeptember elejétől elkezdődött az iskolai tanítás. Most már a két Kovács fiú együtt kelt föl kora reggel az ágyból. Reggelire rendszerint tejeskávét kaptak, és anyjuk tízórainak zsíros és lekváros kenyereket csomagolt be nekik egy zsírpapírba, s már indultak is a vasútállomásra, ahol a zsúfolt várteremben több diák is várta a vonat érkezését. Mire a vonat elindult velük, már vagy tízen-tizenketten ültek a nekik kijelölt фуlke padjaiban egymás mellett. Andris megmaradt polgáristának, és Feri mellé ült. Karcsinak rendszerint alig jutott üres hely, mert ő volt a legkisebb. Az utazás csaknem egy egész óráig tartott, s a szabadkai vasútállomástól aztán a sorba állított diákok elindultak az iskola felé. Néha megtörtént, hogy késett a vonat, ilyenkor gyorsabban kellett haladniuk. Karcsi nem szerette a gimnáziumot, mert az elemihez képest túlságosan szigorúnak és lélektelennek találta. A tanárok ugyanis úgy tanítottak, hogy közben rá sem néztek a diákokra, mintha azok ott sem lettek volna, a leckét viszont irgalmatlanul megkövetelték. Karcsi nem volt hozzászokva az otthoni tanuláshoz, feladatokhoz, és csodálkozva nézte, hogy Feri milyen szorgalmasan magolja a tanulmányait. Többször is előfordult, hogy Karcsival ellenőriztette: tudja-e a szótári anyagot? Karcsi az ilyenfajta tanulástól irtózott. De Karcsinak nem tetszettek iskolatársai sem, többségük ugyanis városi gyerek volt, s Pistától eltérően lenézték azt, aki faluról érkezett közéjük.

Egy téli reggelen, ahogy Karcsi osztálya felé igyekezett a megérkezés után, az egész épület túlságosan csendesnek találta, s ijedten gondolt arra, hogy elkésett, mert elkezdődött már a tanítás. Kopogtatott tehát az ajtón, s benyitva a tanterembe, anélkül, hogy szétnézett volna, a katedrához sietett, ahol az osztályfőnökét látta ülni.

– Tanár úr, kérem, késett a vonatunk, azért késtem el.

A tanár meglepetten nézett rá, s elnevette magát:

– Nem késtél.

Erre az osztályban ülő négy-öt diák is vele nevetett. Másnap, a tízperces szünetben Karcsi a folyosó egy félreeső, üres helyén állt meg. Egyszer csak Márk, az osztálytársa, aki nálánál jóval súlyosabb volt, váratlanul a nyakába ugrott, s Karcsi a nagy súlytól hátraesett, hátán Márkkal. Nyekkenés hallatszott, és jajgatás. Karcsi könnyedén föl pattant, és nem kis örömet érzett, amiért Márk így pórul járt. Ez a fiú ugyanis nemcsak erőszakos, hanem gúnyolódó, csúfolódó is volt, aki az előző nap ki is nevette őt a többiekkel együtt.

A tanév nem tartott sokáig, ugyanis már március derekán megszakadt, illetve befejeződött, a diákok örömeire, s mindenki megkapta a bizonyítványt. Karcsi így elvégezte a gimnázium első osztályát, mégpedig elég jó eredménnyel.

Azon a nyáron Szűcsék és Masáék fiát is behívták katonának. Eleinte sűrűn érkeztek a tábori lapok tőlük, aztán egyszer csak nem jött több levelezőlap, és ettől kezdve Szűcsné és Masáné nem hallott semmit a fiáról.

Feri Andrissal barátkozott továbbra is, Karcsi pedig Pistával járt mindenhová. Ezek a tizenkét éves fiúk nem félték semmitől, be-benéztek a faluba, mert ott mindig volt látnivaló. Egyszer egyszer leventék masíroztak a gyakorlótér felé, s közben nótáztak: „*Suszter legény, nem vagyok én dáma*” – harsogták, ahogy a torkukon kifért, aztán ezt: „*Diófából, sej-haj, diófából nem csinálnak koporsót!*” Ha ők eltűntek szem elől, megszólalt a mozi hangszórója: „*Fekete Péter öcsém, te kis ügyefogyott, / Ki a szerencse füleit sose fogod...*”

A tanítás még októberben sem kezdődött el, és a Fő utca még mozgalmasabbá vált, ugyanis katonai járművek robogtak el rajta egymás után, Szeged felé, de jöttek lovas kocsik is különféleképpen megrakodva. Ezeket menekülőként hajtották.

Akkortájt a falu fölött gyakran fényes szárnyú repülőgépek zúgtak el, melyeket szabad szemmel is jól meg lehetett különböztetni, hogy melyik a bombázógép és melyik a vadászgép. Kisebb-nagyobb embercsoportok nézték őket, s nem bújtak el az óvóhelyen, mert tudták, hogy a bomba nem hull rájuk. Ezt követően nemsokára ijesztő recsenés és tompa robbanás zaja hallatszott Szabadka vagy Szeged felől.

Hamarosan szárnyra kelt a hír, hogy jönnek az oroszok. Jöttek is, jutott belőlük minden utcába. Dél volt, s Karcsi lövéseket hallott az utcájukban. Kinézett a félig nyitott kapun, s látta, hogy egy szálas orosz katona lépked az utca közepén, mintha sétálni menne, s lead egy-egy rövid lövéssorozatot a géppisztolyából. Karcsi gyorsan becsukta a kaput, és be is reteszelte.

Aznap Kovácsék éppen lefeküdtek, amikor dörömbölés hallatszott a kapu felől. Ferenc fölkel az ágyból Amália mellől, fölcsavarta a villanyt, magára rántotta a nadrágját, s kiment a kapuhoz. Egy orrosszal tért vissza, akinek az oldalán pisztoly fityegett. Az orosz fölemelte a kannát az asztal alól, s ezt ismételte:

– Vino, vino.

Ferenc tagadólag rázott egyet a fején, de az orosz nem tágitott, és a kannát Ferenc kezébe nyomta, hogy kerítsen akárhonnán bort, bal kezét a pisztolyára téve. Ferenc kiment a kannával a kezében, a katona pedig előbb az ágyban fekvő két gyerekre nézett, aztán elégedetten Amáliára, és két nyers tojást vett elő a zsebéből, feltörte őket az asztal lapján, és kiitta egymás után mindkét tojás tartalmát, ezután ismét Amáliára nézett, s most már ezt ismételte:

– Kony, kony – s félreérthetetlenül mutogatott, hogy mit akar.

Amália fölemelte az egyik ujját, mutatva, hogy csak ő legyen egyedül. Az orosz biztató bólogatása után Amália kiugrott az ágyból, és egy szál ingben kisetett a szobából. Egy idő után egyedül tért vissza, hátán forgácsos zsákkal. Ferenc is hamarosan megjött, de bor és kanna nélkül. Másnap aztán fekhelyet készített a padlás egy félreeső zugában, s este már az egész család oda hurcolkodott lefeküdni. Karcsi gyorsan elaludt a meleg takaró alatt a jó levegőn, Feri azonban még sokáig hallgatta a kutyák ugatását és a lányok sikoltozásait.

Karcsi és Pista a következő nap is bement a faluba, mert 12 évesen még nem félték semmitől, s azt látták és hallották, hogy a Fő utca széles terén helybeli szerb fiatalok kart karba öltve fürgén járnak a kólót, és közben nagyokat füttyögnek és kurjantgatnak.

Az orosz-szovjet katonák még vagy két hétig a faluban maradtak, s ez alatt az idő alatt sok minden más is történt, sőt még az előtte álló egy-két napon is. Azok a falubeli magyarok ugyanis, akik valami oknál fogva azt hitték, hogy őket bizonyos tetteik miatt felelősségre fogják vonni, félelmükben elhagyták a falut. Ezek elsősorban nemzetőrök voltak, az előjárók, a jegyző és némely párttag. Az utcabeliek közül a tanítóházaspár is elköltözött, velük ment Albert is, hátrahagyva Icát, de Masa meg Iván, Bodorné veje is, anélkül, hogy feleségüket magukkal vitték volna. Dorozsmaiék sem maradtak sokáig, mert kilakoltatták őket, és egy lovas szekéren visszaköltöztek Szegedre. Akik viszont itthon maradtak, úgy hitték, hogy nekik semmiféle bántódásuk nem eshet, hiszen nem ártottak senkinek. Tévedtek. A helybeli szerb lakosság egy része ugyanis elégtételt akart kapni vélt sérelmeiért. Ezek a sérelmek jórészt csupán szóbeliek voltak, de ez elégnek bizonyult. Ezt még fokozta, hogy a helyi szerbek egy csoportja partizánvá válna vagy ötven falubeli magyart beteretelt a község háza pincéjébe. Kihallgatás következett, s aki nem tudta bizonyítani ártatlanságát, azt több napon át válogatott kegyetlenséggel gyötörték, köztük a 82 éves plébánost és egy asszonyt is. A fogvatartottak közül akadt olyan is, aki társai ellen vallott. Őt ezért hazaengedték mint olyan embert, aki az ő oldalunkon áll.

Ferenc hallott minderről és a kivégzésről is, s éjszakákon át alig tudott elaludni, mert a szerencsétlen fogvatartottakra gondot. „Mi történik itt? – kérdezte magától. – Kiknek az engedélyével történik mindez a példátlan szörnyű kegyetlenség, és kiknek a hallgatóságos jóváhagyásával és kiknek az uszítására, biztatására történt mindez az iszonyat. És kik voltak az elkövetők? Elmebeteg, háborodott, emberi mivoltukból kivetkőzött szörnyetegek? Ekkora gyűlölet másutt talán nincs sehol.”

Ferenc az egyik kora reggel fogta a létrát, kivitte az utcára, és a falhoz állított létrán fölmászott, és a házuk homlokzatán levő cégtáblát leszerelte.